

Nr 138.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om krigstidstillägg till förut uppburen ersättning eller annat understöd åt arbetslösa tobaksarbetare.

(4:e avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion nr 228, har herr *O. Hagman* hemställt, att riksdagen ville besluta, att till de arbetare inom tobaksindustrien, som på grund av monopolets införande ej längre kunna erhålla sysselsättning inom sitt yrke, samt på grund av ålder eller andra orsaker ej heller kunna erhålla annat arbete, bevilja ett krigstidstillägg till förut bekommet ersättningsbelopp, och att detta måtte utgå efter enahanda grunder som föreslås i K. Maj:ts proposition nr 11, rörande f. d. befattningshavare i statens tjänst, eller, därest detta ej kan godkännas, med beaktande av de svårigheter, vari omskrivna yrkesarbetare kommit, efter andra grunder bevilja skäligt understöd.

Beträffande de skäl motionären anført till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

De ersättningsbelopp och understöd, som i anledning av införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen tilldelats den inom tobakshanteringen sysselsatta personalen, äro en gång för alla utgående belopp. Att i dessa vidtaga en förhöjning enligt de för krigstidstillägg bestämda grunder synes i och för sig vara mindre riktigt, då dylikt tillägg är av-

sett att beräknas på årligen utgående förmåner. Beviljandet av ett krigstidstillägg sådant som motionären ifrågasatt skulle för övrigt endast undantagsvis bereda annat än en tillfällig lättnad, då tydligen tillägget, som ju blott skulle uppgå till en mindre del av det ursprungliga ersättningsbeloppet, måste komma att bliva mindre tillräckligt än grundbeloppet.

Även frånsett dessa erinringar mot förslaget har utskottet icke kunnat biträda detsamma. Ett beslut i den riktning motionären angivit synes nämligen kunna leda till konsekvenser, som utskottet saknar möjlighet överblicka. Att även annan tobakspersonal än arbetarna skulle komma att framställa krav på tilläggsersättningar, för det fall att dessa senare erhöle sådant tillägg, torde emellertid redan nu kunna förutses.

Därest förhållandena bland de arbetare, som genom tobaksmonopolets införande blivit utan sysselsättning, skulle bliva sådana, att de påfordra särskilt ingripande från statens sida, lärer Kungl. Maj:t ej underlåta att taga under omprövning, i vad mån och på vad sätt ett sådant ingripande bör ske. Härvid bör vederbörlig hänsyn kunna tagas till övriga omständigheter, som kunna påverkas av ett eventuellt understöd till tobaksarbetarna.

På grund av vad sålunda anförts och under erinran att, enligt såväl nu gällande som de i propositionen nr 259 angående anslag till arbetslöshetens bekämpande föreslagna grunder för statens bidrag till understöd åt arbetslösa, staten i särskilda fall kan påtaga sig hela kostnaden för dylikt understöd, får utskottet, med bifogande såsom bilaga till detta utlåtande av en från byråchefen G. Huss erhållen promemoria i anledning av den förevarande motionen, hemställa,

att herr Hagmans ovanberörda motion icke må
av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 maj 1918.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 137.

Bilaga.

P. M.

till statsutskottets förslag rörande herr *Hagmans* motion (nr 228 i 2. kammaren) rörande kristidstillägg å ersättning eller understöd till arbetslösa tobaksarbetare.

Motionären hemställer om kristidstillägg å förut bekommet ersättningsbelopp eller annat skäligt understöd åt tobaksarbetare, som på grund av tobaksmonopolets införande ej längre kunna erhålla sysselsättning inom sitt yrke samt på grund av ålder eller andra orsaker ej heller kunna erhålla annat arbete.

Då motionären sålunda med sin framställning icke åsyftat tobakshanteringens hela personal utan begränsat densamma till endast vissa mera ömmande fall, torde det icke vara erforderligt att lämna någon allmänare redogörelse för den av staten i samband med tobaksmonopolets införande anordnade hjälpverksamheten för ledigblivna tobaksarbetare. Det bör dock erinras, att enligt de efter riksdagens hörande av Kungl. Maj:t härom utfärdade bestämmelserna denna verksamhet avsåg *dels* ersättning beräknad efter vissa fastställda grunder, *dels* understöd efter skälighetsprövning, samt att sådant understöd tilldelats både personer, som fått ersättning, och personer, som icke fått sådan. Påpekas bör ock, att ersättning eller understöd tillerkänts snart sagt alla grupper av tobakspersonal (utom den vid detaljhandeln sysselsatta).

Beträffande den förutvarande tobaksarbetarkåren överhuvud torde kunna konstateras,

att densamma i allmänhet varit i fysiskt avseende föga väl utrustad; yrket har länge varit en tillflyktsort för olika slag av fysiskt defekta personer;

att arbetets natur icke varit ägnat att utbilda kroppskrafterna eller att härda arbetarne för utarbeten;

samt att därför tobaksarbetarnas användbarhet för andra yrken är i allmänhet synnerligen begränsad.

Detta omdöme gäller särskilt om de äldre (50 år och däröver), vilka nästan undantagslöst sakna förutsättningar för övergång till yrke, där kroppskrafterna eller allmän spänstighet spelar någon större roll.

Att likväl en större del av de ledigblivna tobaksarbetarna tidigare periodiskt absorberats av arbetsmarknaden, beror tydligen på de exceptionellt gynnsamma konjunkturerna under 1916 och 1917, då nästan all slags arbetskraft var eftersökt. När nu konjunkturerna åter försämrats, så är det naturligt, att dylik arbetskraft i första hand entledigas och att därför nu spørsmålet om deras hjäl-

pande blivit mera aktuellt. En väsentlig del av de äldre torde emellertid icke alls lyckats erhålla anställning utan varit hänvisad allenast till att leva på statshjälpens ränta och kapital.

Arbetarnes läge är naturligtvis växlande med hänsyn till olika omtänksamhet samt till statshjälpens olika storlek. Bäst torde förhållandena ställa sig för dem, som omedelbart avflyttade till landsorten och använde någon del av kapitalet för att i förutvarande hemort eller på annan billig plats skaffa sig en stuga eventuellt en bit jord. Avkastningen härav jämte smärre tillskott av egen arbetsförtjänst eller från anhöriga torde hava visat sig tillräcklig för nödortfigt uppehälle.

Vidare ha somliga äldre, som stannat kvar i städerna, kunnat genom att flytta samman med barn eller andra anhöriga och genom att övertaga vissa innesysslor nedbringa sina direkta utgifter, så att statshjälpen utdrygats.

Åtskilliga särskilt kvinnliga tobaksarbeterskor använde statshjälpen till övertagande av någon mindre affär — cigarr-, mjölk- eller sybehörsaffär o. s. v. — I vissa fall synas de härigenom hava tryggt sin framtid; i andra fall är det känt, att trots alla ansträngningar affären under nuvarande för detaljhandeln prekära förhållanden går tillbaka, så att kapitalet snart är förlorat.

För det övervägande flertal äldre tobaksarbetare, som icke kunnat förskaffa sig annan avsevärdare inkomstkälla utan varit hänvisade till allenast statshjälpen, är läget uppenbarligen mest bekymmersamt. Det bekomna beloppet torde i allmänhet redan vara förbrukat, arbetarnas arbetskraft är i regel föga värd, och deras öde torde bli att omhändertagas av det allmänna. Enligt motionärens förslag skulle nu till dessa utgå ett kristidstillägg å förut erhållen statshjälp eller annat skäligt understöd. Denna extra hjälp skulle sålunda begränsas till de nu direkt behövande, men lämna obeaktat, huru det verkliga läget torde vara för exempelvis sådana, som ännu lyckats behålla inköpta affärer eller ännu inneha någon mer eller mindre tillfällig anställning. Förslaget synes också begränsat endast till personal i arbetarställning och icke omfatta exempelvis kontorspersonal.

Det torde vara otvivelaktigt, att, därest tobaksmonopolet icke genomförts, ifrågavarande äldre arbetare haft större utsikter att kunna försörja sig genom eget arbete. Den genom monopoliseringen inträdda försämringen i deras utsikter skulle ersättas med statshjälpen, vars värde emellertid minskats genom penningvärdets fall under kristiden. Ur denna synpunkt synas vissa skäl onekligen tala för den gjorda framställningen, ehuru väl dessa skäl konsekvent borde leda till kristidstillägg för samtliga ersättnings- och understödstagare enligt monopoliseringsbestämmelserna.

Det förtjänar anföras, att Sv. Sockerfabriksaktiebolaget under år 1917 beviljade kristidstillägg av till en början 10 % sedermera 20 % å de pensionsbelopp, som tidigare tillerkänts äldre arbetare med lång anställningstid vid nedlagda fabriker. Sådant tillägg har däremot icke tilldelats arbetare, som vid fabrikernas nedläggande erhöilo ett engångsbelopp.

Skulle sådant kristidstillägg, som av motionären föreslagits, anses böra beviljas, uppkommer den ganska svårösta frågan om organiserandet av utbetalningen. Då endast de av ålder eller annan objektiv orsak arbetslösa skulle ifrågakomma, måste särskild prövning i varje fall äga rum. Å andra sidan borde vissa garantier bjudas för att alla bli i tillfälle få sina anspråk prövade. Att för an-

damålet organisera särskilda organ, torde ställa sig alltför kostsamt i förhållande till det jämförelsevis ringa antalet individer, varom på flertalet platser kan bli fråga. Sannolikt skulle de kommunala arbetslöshetskommittéerna icke undandraga sig uppgiftens fullgörande.

För en dylik anordning med statligt kristidstillägg kunde vidare anföras det skälet, att, då tobaksmonopoliseringen var en statsåtgärd, staten borde helt bära bördan av därmed följande olägenheter och sålunda icke på kommunerna lägga ansvaret i fortsättningen för den lediga personalens försörjning.

Å andra sidan bör emellertid icke förbises, att beviljandet av ett kristidstillägg, visserligen skulle giva en lättnad för ögonblicket men endast undantagsvis kunna säkerställa framtiden. Då icke de ursprungliga ersättnings- och understödsbeloppen blevo i längden tillräckliga, kan tydligen icke ett mindre tillägg nu bli till bestående gagn.

Det kan till och med ifrågasättas, huruvida överhuvud lämnandet på en gång av ett samlat belopp är en ändamålsenlig form, samt huruvida icke en förlöpande understödsverksamhet vore lämpligare. Då motionären förutsätter arbetslöshet såsom villkor för erhållandet av hjälp, synes principiellt intet hinder möta för de ifrågavarande arbetarna att anlita den allmänna understödsverksamheten för arbetslösa. Den omständigheten, att staten jämlikt monopoliseringsbestämmelserna lämnat ett engångsbelopp för att därigenom bland annat underlätta övergång till annat arbete, behöver väl icke utesluta möjligheten för arbetarna, att, åtminstone i de fall, då de sedermera haft anställning men förlorat densamma, betraktas såsom vanliga arbetslösa. Det bör emellertid ihågkommas, att åtskilliga äldre arbetare knappast torde fylla det för arbetslöshetsunderstödet uppställda villkoret att vara arbetsföra, samt att sådan understödsverksamhet icke pågår inom alla kommuner utan endast å de orter, där vederbörande kommunala myndigheter funnit densamma erforderlig.

Påpekas må vidare, att kostnaden för det allmänna arbetslöshetsunderstödet delvis bäres av kommunerna. Under ett tidigare skede av kristiden har emellertid — i avvaktan på ersättningarna enligt monopoliseringsbestämmelserna — en särskild av staten ensam bekostad understödsverksamhet för arbetslösa tobaksarbetare varit igångsatt. Närmare föreskrifter härom utfärdades genom kungörelser den 10 april 1915; denna verksamhet omhänderhades av arbetslöshetskommittéerna å resp. orter.

Stockholm den 5 maj 1918.

Gunnar Huss.